

Мирјана М. Лукић¹
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Катедра за општу књижевност и библиотекарство

Оригинални научни рад
УДК 821.163.41.09-14 Митровић Ј. М.
Примљен 25. 11. 2013.

БАЛАДЕ И РОМАНСЕ МИЛОРАДА Ј. МИТРОВИЋА

У овом раду се анализирају баладе и романсе Милорада Ј. Митровића (1866-1907), пјесника који је стварао крајем 19. и почетком 20. вијека. Аутор указује на њихове жанровске особености, доминантне лирске мотиве, статус лирског јунака, лирско вријеме – простор. Такође, у раду се посматра однос књижевне критике према Митровићевом пјесничко дјелу.

Кључне ријечи: Митровић, баладе, романсе, књижевна критика, утицај, подстицај

1.

Милорад Ј. Митровић је од смрти Војислава Илића до појаве модерне словио за водећу личност београдске књижевне бојемије. Умро је почетком XX вијека, 1907. године, у четрдесетој години живота, оставивши иза себе двије збирке пјесама: *Књига о љубави. Баладе и романсе* (Београд, 1899) и *Пригодне пјесме* (Београд, 1903). За живота није стигао да објави књигу лирских пјесама, коју је дуго времена припремао за штампу, а у првој деценији минулог вијека штампао је само пет таквих пјесама. Услед тешке болести, незавидне материјалне ситуације и сталног сукоба са режимом династије Обреновић, пјесник дословно није имао животне снаге да оствари све пјесничке амбиције. Као што му је фалило времена и снаге да заврши започето, тако је веома брзо оно написано избледјело и отишло у заборав. Данас Митровићева поезија готово да не посједује читалачку публику, а издавачи и критичари ријетко показују интересовање за одлично изведене баладе и романсе, као и за низ других лирских пјесама.

О Милораду Ј. Митровићу српска критика је релативно доста писала, углавном поводом објављивања збирки његове поезије. Те оцјене

¹ mirjana_lukic@yahoo.com

су још за пјесникова живота биле дијаметрално супротне: често би оно што је с једне стране хваљено, са друге бивало омаловажавано. Послије пјесникове смрти књижевни критичари су се ријетко бавили његовом поезијом, тако да још увијек немамо комплетну слику о пјесничким инспирацијама, могућим утицајима и различитим видовима те поезије. На вредновање Митровићевих пјесама пресудно је утицао измијењен друштвени контекст и смјена пјесничких генерација, извршена почетком XX вијека. Појава српске модерне и њених најзначајнијих представника (Дучић, Ракић, Дис, Пандуровић) сигурно је потенцирала ставове који су и довели до ћутања критике и, затим, до дефинитивног потискивања ове поезије, која је неправедно проглашена епигонском и ефемерном, а тако и незанимљивом за нове читаоце. Митровић је један од примјера у књижевности који свједоче о неједнаком дејству и значају дјела за вријеме ауторовог живота и након његове смрти.

Митровићево пјесничко дјело, само једном штампано у приређеном издању², књижевна критика је најчешће посматрала изоловано, без солидних проучавања пјесникових инспирација, историјске ситуације у којој је дјело настало, личних склоности и схватања аутора. У Митровићевом дјелу присутне су многе ванкњижевне релативизације које утичу на оцјену његове поезије и то је посебно видљиво са извјесне историјске дистанце.

2.

Милорад Митровић је књигу пјесама под насловом *Књига о љубави: баладе и романсе* штампао 1899. године. Још за пјесникова живота књижевна критика је била противрјечна у оцјенама ове књиге: једни су хвалили управо оно што су други пјеснику највише узимали за гријех. Јован Скерлић и Бранко Лазаревић истицали су да ће баладе и романсе Митровићу осигурати трајно мјесто у српској поезији, док Радомир Константиновић потпуно занемарује њихову вриједност и у први план истиче пјесме у којима препознаје наговјештаје симболизма. Међутим, њихове претпоставке само су се дјелимично оствариле. Митровић је као пјесник балада и романси данас готово заборављен, а његово име ријетко се помиње у контексту српског симболизма. Старински свијет витезова

² Систематизацијом Митровићеве поезије једино се позабавио Јеремија Живановић 1910. године када је његов невелики пјеснички опус сабрао и штампао у књизи пјесама под насловом *Песме Милорада Ј. Митровића* (Београд, СКЗ, св. 127)

и љепотица дјеловао је анахроно и пјесниковим савременицима³, а данашњем читаоцу готово је немогуће да замисли витешку љубав смјештену у царске и султанске дворе, којој се Митровић потпуно предао у својој првој књизи. Данас изгледају све те згоде и незгоде Митровићевих јунака помало наивно и старомодно. Али и поред тога, пјеснички свијет Милорада Митровића је конзистентан, а неке од балада и романси и данас могу да импресионирају свјежином и оригиналношћу инспирације, складношћу поетског израза, оствареног мајсторства у слагању рима, који приближавају ову врсту поезије – музици. „Милорад Митровић је у неким својим баладама и романсама постигао музику речи у правом смислу“, тврди Рашко Јовановић (1965: 310). Формалну структуру балада и романси Митровић је довео до савршенства, а правилност рима и ритмова учинила је стихове лако памтљивим и погодним за рецитовање. Романтичарски стил је одговарао расположењу и захтјевима публике, па су многобројне баладе и романсе овог пјесника биле на репертоару српских глумаца, између осталих, у оно вријеме најпознатијег „романтичара“ и великана српске сцене, Добрице Милутиновића.

Милорад Митровић је знао да исказе пун таленат у овом жанру; нико у српској књижевности није умио да тако лако почне и заврши нарацију, те да је поентира на правилан начин. Додуше, почетком XX вијека један од ријетких пјесника који је писао баладе био је Светислав Стефановић, који, опет, не би издржао поређење са Митровићем, иако је Богдан Поповић у своју *Антологију новије српске лирике* уврстио Стефановићеву баладу „Сан Вука Мандушића“. Од Митровића је Поповић изабрао баладу „Била једном ружа једна“ и пјесму „Далеко, далеко да ми је да бежим“, посвећену Војиславу Илићу. Када је Бранко Лазаревић поредио Митровића са ранијим пјесницима балада и романси, са Ђуром Јакшићем, Змајем и Лазом Костићем, истакао је да он „као такав, најлепше изгледа“ (1924: 8).

Баладе и романсе представљају збијен еп, у крупним и јаким потезима износе тужне или веселе историје, развијене народне легенде или пјесничке фантазије, те нису погодне за показивање највреднијих особина једног пјесника (СКЕРЛИЋ 1964: 130). Карактерише их подједнака заступљеност сва три елемента: лирског, епског и драмског, а Митровић их је увијек успјешно спајао. Поново преузимамо оцјену Бранка Лазаревића: „Милорад Ј. Митровић је умео, [...] да, на баладски начин, декламује, декорише и исценише, нарочито поентира; да мајсторски ствара позоришне ситуације, да даъ баладски став својим јунацима и јунакињама, и

³ У књижевној скици о Милораду Митровићу, Јован Скерлић ће цитирати Молијера и закључити да балада „удара на старо вријеме“ (СКЕРЛИЋ: 130).

да их, у томе ставу, спроведе кроз тешке ситуације; да, најзад, употреби све *трикове* које једна балада и романа изискује“ (ЛАЗАРЕВИЋ: 5).

Савременици су замјерили Митровићу да у баладама и романсама пјева о општим темама (љубави) на сувише уопштен начин, те да су његове личности нама туђи људи. Предмет пјевања јасно је назначен у самом наслову књиге, а у поднаслову је пјесник поставио оквирну жанровску одредницу: „баладе и романсе“. Дакле, предмет пјевања је љубав, витешка и трубадурска, смјештена у древну прошлост. Позорнице главних збивања углавном су напуштени дворци (по колориту и амбијенту највјероватније смјештени негдје у Шпанији и Пољској), а главни јунаци су најчешће страствени Шпанци и Грци. Можда се Митровић у баладама удаљио од народне поезије, али није прекинуо све везе са народним стваралаштвом. У неким баладама он је са успјехом подражавао тон и амбијент народне пјесме, и у том контексту су испјеване: „Била једном ружа једна“, „Млади пастир и царева кћи“, „Бег Али-бег и Ајка Атлагића“, „Стара љубав“, „Најтежи грех“. Ове пјесме показују колико су биле неосноване замјерке савременика да Митровић описује *човјека*, а не Србина, те да се удаљио од српских простора.

У баладама и романсама Митровић се показао као вјешт версификатор. Лако и окретно стиховање нарације, извођење ефеката у компоновању, понављање неких строфа као лајт мотива и поентирање пјесме, главне су одлике Митровићевих балада и романа. Осим тога, прецизност израза, збијеност, јасност и складност стихова, као и осјећање битног у догађају који се описује, сврставају Митровићеве баладе и романсе у ред најуспјелијих.

Митровић је славу стекао баладом „Била једном ружа једна“, коју је на њемачки језик превео Јован Јовановић Змај и, према Скерлићевој оцјени, „то превођење подједнако чини част и пјеснику-писцу и пјеснику преводиоцу“ (1964: 111). Инспириран овом пјесмом и причом која ју је пропратила, Милутин Ускоковић је 1903. године написао цртицу „Била једном...“ (1995: 45-49). Такође, често се пјевала као староградска пјесма, што ју је у оно вријеме чинило још популарнијом. С обзиром на то да се пјесма састоји од три строфе и да је сажета на обим лирске пјесме, она се формално тешко може сматрати баладом. Међутим, њена садржајност нас упућује на то. Занимљив историјат настанка баладе, забиљежен према причању уредника *Дневног листа* Павла Ранковића и познатог шабачког културног радника Саве Маринковића, може да оповргне све претпоставке појединих критичара о Хајнеовом утицају на настанак Митровићеве најпознатије пјесме. Према тим наводима, пјесника је инспирирала прича једне мале продавачице цвијећа, коју је срећао на Теразијама. Једном приликом му је кроз сузе испричала како је

старија сестра умрла због неузвраћене љубави. Њен вјереник из угледне београдске породице, оставио је и оженио се другом. Послије разговора са продавачицом, Митровић се сневеселио и дуго на кутији од цигарета нешто билежио. Пријатељи из кафане „Златна славина“, међу којима су били Божа Кнежевић, Сава Маринковић, Стеван Сремац, Радоје Домановић, Милован Глишић, Миле Павловић, непримјетно су извукли текст из пјесниковог џепа, преписали пјесму и однијели Јовану Скерлићу да штампа у *Дневном листу*. Епилог ове приче била је пријатељска пијанка на којој се Митровић измирио са другарима који су без његовог знања и његовог рукописа објавили пјесму.⁴ Треба нагласити да се дијелови овога причања не слажу са фактичким чињеницама – пјесма „Била једном ружа једна“ објављена је у часопису *Дело* 1899. године. Пјесма у цјелини гласи овако:

У мајке је ћерка била,
Ко дан лепа, ко цвет чедна,
Па заволе једно момче,-
Била једном ружа једна.

Ал' то момче лептир беше
И њу презре срца ледна,
Другој моми руку даде,-
Била једном ружа једна.

У цркви се свати крећу,
Разлеже се песма медна,
А са цркве звоно јеца,-
Била једном ружа једна (МИТРОВИЋ 1910: 53).

И, заиста, као да је Митровић пјесму испјевао у једном даху, крајње сажето и кратко. Цијела једна драма и судбина једне душе стала је у три осмерачка катрена, која су емоционално повезана рефреном „Била једном ружа једна“. Пјесник сасвим објективно износи судбину остављене дјевојке, која слуша сватове доскорашњег вјереника. У посљедњој строфи звуци свадбарске пјесме се претапају са јецањем црквеног звона у болан крик рањене душе, који најављује њену блиску смрт.

⁴ Историјат пјесме „Била једном ружа једна“ често се коси са сјећањима других Митровићевих савременика, који њен настанак везују за кафану „Србија“ и „Коларац“ и наводе као присутне добрим дијелом друге особе. Међутим, сви се слажу у томе да је Митровића за ову пјесму инспирисала истинита животна прича коју је сазнао у кафани од млада продавачице цвијећа. Наведену причу смо преузели из књиге Ђорђа Поповића: *Љубави српских њисаца* и из огледа Рашка Јовановића *Поезија Милорада Ј. Митровића*.

Међу Митровићевим баладама посебно се истицала пјесма „Дон Рамиро“. Лирско казивање о младом, страстеном и пустоловном витезу Дон Рамиру смјештено је у три пјесме (имају по шест строфа испјеваних у осмерачким катренима), уједињене у мали баладични спјев. Пјесник вјешто варира и понавља неке стихове и строфе у дијалогу између овог витеза и сиједог слуге, те пјева о предачкој мржњи која је владала између породице Дон Рамира и дјевојке у коју је заљубљен. Иако од остарјелог слуге сваког дана слуша тешке ријечи о могућој завјери, освети и смрти, млади витез заљубљено хрли у дворе драге дјевојке у којима је одувјек био непожељан гост. Старчева предвиђања су се на крају обистинила: једнога дана пред вратима „знана двора“ појавио се коњ сам, без свога господара:

И кад прође ноћца мрачна
И заблиста рујна зора,
Зарзо је коњић верни
Пред вратима знана двора.

Трчи старац, звече кључи,
Зашкрипала врата стара,
Али коњић крвав стоји,
А нема му господара (32-34).

И поред форме, која је врло лијепо израђена, успјешно поентиране и реализоване идеје, Митровићу су савременици замјерили угледање на Војислава Илића (форма) и Хајнеа (пјесма „Дон Фернандо“). За овакве асоцијације била је заслужна сама форма пјесме, а не њена садржина. Занимљиво је и то да су се књижевни критичари и проучаваоци често трудили да пронађу Митровићеве евентуалне узорне, и онда када је то било сасвим разумљиво, али и онда када је то било потпуно непотребно. На примјер, Јован Дучић је сматрао да су Митровићеве баладе и романсе у збирци *Књига о љубави* сасвим испјеване у форми и духу њемачког језика. За поменућу баладу је тврдио да је „изашла“ из Хајнеовог канцонијера, те да се у њој не може ни наслутити пјесникова оригиналност у мислима и идејама (ДУЧИЋ 1989: 30). Посматрана из данашњег угла, балада „Дон Рамиро“ може бити интересантна „као обиљежје читаве једне епохе, једног стила, који је својим романтизмом будио фантазију и сентиментална осећања у читалаца“ (ЈОВАНОВИЋ 1965: 311), па осим романтичарских и баладских одлика, било каква друга веза са Хајнеовом пјесмом би била излишна.

У балади „Дон Рамиро“ Митровић је, између осталог, показао да може успјешно остварити и неопходни жалобни тон, уз изванредну дескрипцију. Ова наклоност ка поетској дескрипцији доћи ће до изражаја у

неколико балада („Лепа Ванда“, „Двоје драгих“, „Мртав витез“), а можда се најбоље манифестовала у „Два витеза“. Јован Скерлић је посебно истицао стихове последње строфе, који су „без фразе, без извештачености, тако сликарски представљају целу драму“ (СКЕРЛИЋ 1964: 111). Међутим, формална структура баладе, као и лирско казивање о младићима заљубљеним у исту дјевојку, подсјећају на пјесму „Крчмаричина кћи“⁵ њемачког пјесника Лудвига Уланда. Митровићеви витезови лаког мача употријебиће их против себе, док их је Уланд помирио у љубави према мртвој драгој; амбијент и простор су исти у обе пјесме. Митровић је преводио њемачку поезију из епохе романтизма, па је тај преводилачки рад несумњиво утицао и на његово стваралаштво. Поједине пјесме заиста показују да је претрпио и одређени утицај Гетеа, Шилера и Уланда, али он је користећи опште теме баладног пјесништва успио да изнађе одговарајуће тонове, риме и ритмове на српском језику, што се мора оквалитиковати као оригиналан стваралачки поступак, а не само као епигонство и пуко подражавање (ЈОВАНОВИЋ: 315).

У Митровићевим баладама највише је видан утицај Војислава Илића, и то на пољу компоновања пјесме. Балада „Хетера“ слична је по духу и начину наративног пјевања Илићевој „Коринтској хетери“, и испјевана је, као и пјесма „Трубадур“, у дугим стиховима – четрнаестерцу, који за баладу није подесан. Илићева „Коринтска хетера“ сва је у знаку новог, „егзотичног“ пјесничког језика и обилује реалистичким сликама. У његовим складним описима мора, галија, обала, статуа зидина древнога Рима, и прије свих, личности Хипоника, Хеле, Августа и хетере, има много прецизности и пластичности. Говорно лице код Илића није уведено у текст, оно на себе не преузима исказ, већ пејзажи, призори и догађаји као да говоре сами по себи. С друге стране, у Митровића акценат почива на његовом најјачем атрибуту – љубави, која је представљена у дијалошком облику изведеном као суочавање двају ставова око истог доживљаја. Из личних исказа Митровићевих јунака, вајара Милона и хетере Хлоре, откривамо природу њихове љубави и разлоге због којих она не може бити остварена. Пјесник на крају пјесме са исказом као коментаром конкретизује приказ Милоновог напуштања хетере, која смртно блиједа остаје да клечи пред сликом прошлих дана.

Балада „Трубадур“ је испјевана као исповијест младог пјевача, а семантичко тежиште је везано за растанак од вољене жене и живота. Форма ове пјесме, иако подсјећа на нека Илићева пјесничка остварења, лијепо је изведена и метрички је можда најуспјешнија Митровићева балада. Чак

⁵ Ова пјесма је објављена у антологији *Песништво европског романтизма*, Просвета, Београд, 1968, приредио Миодраг Павловић (Уланд: 137-138).

и ако је доведемо у везу са Илићевом пјесмом „На дну реке“, а мотивски и лексички веома су сличне, ова пјесма не губи ништа на љепоти израза, наративности и дескриптивности. Посљедње стихове пјесме Јован Скерлић је, уз опаску да мотивски подсећају на Илићеве, нарочито цијенио и цитирао у два наврата:

А кад зора сине и распе руже рујне,
И светлост дана крене, да просја ноћни вео,
Тада ме неће бити, и на дну мора сиња
Лежаћу блед и хладан, ко љиљан свео (58).

3.

Митровић је у баладама и романсама, попут свога учитеља Војислава Илића, бјежао од сурове свакодневнице у прошлост, у штимунг и атмосферу Шпаније, старе Грчке и Медитерана. У пјесмама са мотивима из грчке и шпанске прошлости преовлађује трагична нота, чак и када је хумором обавијена као у „Лепој Ванди“ (*Нова искра*, 1899). Митровићев стих, брижљиво срезан и мелодичан, обогаћен је духовитом конверзацијом између три кавалера и пољске кнегиње Ванде. Надалеко чувена по љепоти, којој премца није било у цијелој кнежевини, Ванда духовито позива окупљене витезове да дјелима докажу да су вриједни њене руке:

„Господо,“ рече, „ја знадем добро,
Да од вас сваки лепоту цени,
А да је многи и ловор побро
И на том пољу, знано је мени,
А знам још и то, да с’ неки броје
У вечно робље љепоте моје.

Да, све то знадем. Ал’ ипак саде
Ја само здравим витезу томе,
Који ми делом доказа даде,
Кол’ко ме цени, очаран мноме.
Покаж’те, дакле, Ванда вас зове:
Који је вредан здравице ове (66-70).

Пјесма почиње као балада у којој се наизмјенично смјењују хумор и трагичне ноте, али се „Лепа Ванда“ претвара на самом крају у романсу. Иако се у првим стиховима пјесме наговјештавао трагични крај младића који се боре за наклоност уображене кнегиње, она ће у последњим стиховима своје срце да поклони сиромашном витезу Клецком.

У Митровића су често баладе и романсе биле близу једна другој, па су ове епско-лирске пјесме често биле погрешно и одређиване. За „Лепу Ванду“ Славко Леовац ће рећи да је балада (1978: 367), а Бранко Лазаревић, на примјер, пјесму „Била једном ружа једна“ жанровски одређује као романсу. По основном тону и интимном осјећању, ову пјесму никако не можемо окарактерисати као романсу, јер она описује љубавну причу која се махом весело завршава и у којој у току цијелог казивања преовлађују веселе и ведре појединости (ДИМИТРИЈЕВИЋ 1965: 152). Као што смо показали, поменута пјесма осликава трагедију једног живота и трагично се завршава. Скерлић је жанровски одређује баладом, али другачије посматра разлику између балада и романси, сматрајући да балада више нагиње епици, а романа лирици. Посматрајући у том кључу и Митровићеве пјесме, доћи ће до закључка да у Митровића романси готово и нема (СКЕРЛИЋ: 129). Ако је Бранко Лазаревић, Скерлићев ученик и дужник, слиједио његово виђење и подјелу Митровићеве поезије, онда није ни чудо што је пјесму „Папучица“, на којој се у анализи највише и задржава, жанровски одредио као баладу. Митровић је духовито и спонтано у осмерцима, у строфама од шест стихова, испјевао причу о витештву и витешким гестовима. Лирски субјект, дон Педро обећава раскалашном друштву да ће за три дана освојити шпанску љепотицу дона Ану, надалеко чувену по свом презиру према мушком роду, те да ће као доказ донијети папучицу са њене ноге. Уколико изгуби опкладу и не освоји дјевојку, овај јунак ће морати да градом пројаше на магарцу. Дон Педро успјева у својој намјери, али се пред њим отвара нова дилема:

„Ај, шта хтедох? Зар да издам
Из сујете чари њене,
И страшљиви шапат меки,
И пољупце небројане?
Зар да презрем рајску срећу,
Све да згазим? Не, то нећу!“ (34-40)

У сагласју са витешким правилима, овај јунак неће довести у питање дјевојачку част, већ ће се друштву показати на мазги, а затим ће их све позвати на свадбу. Епилог је јасан, а порука је да љубав побјеђује, и то витешка љубав. Ако консултујемо *Теорију књижевности* или *Речник књижевних термина*⁶ и покушамо да жанровски одредимо ову Мит-

⁶ Романса је епско-лирска народна песма духовитог садржаја, у којој се на шаљив начин, пре свега слави телесна, еротска љубав. Најчешће приказује низ драматичних збивања са изненадним обртима, чији је расplet по правилу срећан. Склоност романсе ка авантуристичком сижеу, невероватним догађајима и јунацима, али и познија употреба прозне форме, повезује овај жанр са настанком

ровићеву пјесму, онда долазимо до супротног закључка од онога што биљеже Леовац и Лазаревић – пјесма „Папучица“ није балада, већ романса.

Међутим, тумачећи и вреднујући најактуелнији сегмент Митровићевих пјесама – балада, Лазаревић је међу првима посветио пажњу и романсама. Размишљајући о разврставању ових епско-лирских врста по њиховој структури и основном тону, он је понудио и један нови термин (деминутив или хипокористик) за Митровићеве баладе и романсе: баладеле. Лазаревић наглашава да је Митровић „имао дара за баладу и романсу, и многе од његових песама, нарочито од оних које још могу да остану, зато су и добре што нису, највећим делом основног расположења, ништа друго до *баладеле*: то чак важи и за многе којима је имао да изрази и какво основно осећање.“ (ЛАЗАРЕВИЋ 1924: 8) Сходно томе, ако се сада поново вратимо на пјесму „Лепа Ванда“ и њене жанровске особине, тј. на преплитање веселих и трагичних тонова, онда можемо преузети термин Бранка Лазаревића и пјесму окарактерисати као *баладелу*.

На исти начин можемо посматрати и друге двије Митровићеве пјесме: „Пољубац“ и „Песма о срцу“. Љубавно осећање лирских субјеката драматично је представљено у контрасту „мрзим/волим“, па од трагичних нота и мотива, који доминирају до самога краја пјесме, долази до обрта у коме љубав побеђује. „Твоја мржња [...] у љубав ће да се створи“ упозорава сиједи слуга витеза у балади „Дон Рамиро“, а у *баладели* „Пољубац“ млади витез се не свети царици „свију горских вила“ због њених злодјела, већ жаром своје љубави топи и њено хладно срце. У тренутку када је љубав победила мржњу, вила је ослободила дугогодишњих чини све дворјане и „од тих змија худи“ /Ко некад опет постадоше људи“ (МИТРОВИЋ: 56).

Слике љубави, мржње и опраштања везане су и за пјесму „Песма о срцу“. Стари цар је истрајан у намјери да казни своју невјерну супругу тамницом и глађу, па као чувара високе куле поставља најстаријег слугу, који има довољно мудрости и храбрости да се супростави њеном младом љубавнику. Када чује царичине горке јецаје, старац јој отвара врата и љутитом цару мудро збори:

„Плане’л срце, тад се тешко гаси
Често седе осрамоти власи;

И ја, царе, издо сам те с њега,
И пустио да царица бега.“

романа. Тања Поповић: *Речник књижевних ѿермина*, Logos art, Београд (2010: 631-632)

Премда је Митровићу замјерио што пише о витешкој прошлости туђих народа а не о српском устанку⁷, Скерлић је ипак истицао како у снажним и мелодичним стиховима балада и романси има српских ријечи, тј. израза и топоса који нагињу народној лирици. Сам Митровић је имао жељу да напише књигу пјесама по народним мотивима. Године 1901. часопис *Звезда*, уз Митровићеву пјесму „Млади пастир и царева кћи“ (*Звезда*, 1901, књ. III, с. 5) најављује пјесничку књигу *Горско цвеће* „израђену по народним мотивима“. Јеремија Живановић је у приређено издање *Песма Милорада Ј. Митровића*, поред пјесме додао биљешку: „Песник је за ову песму напоменуо, да је из збирке *Горско цвеће* (рађене по народним мотивима), али је она уврштена у *Књигу о љубави*, јер је њој несумњиво најближа“ (МИТРОВИЋ: 77). Исти мотив је обрађен у пјесми „Двоје младих“ коју је Митровић објавио у мостарској *Зори* 1896. године (бр. 3, стр. 87). Средишњи мотив пјевања је страсна љубав која у смрти налази своје коначно исходиште. Млади пастир проналази у „гори зеленој“ изгубљену царску кћер која је била у лову са групом витезова. Када му дјевојка обећа сребро и злато за избављење из шуме, младић све одбија и заузврат тражи само пољубац. Послије дугог пута, уморан и жедан, испушта дах и умире, а дјевојка од жалости за њим баца ципелицу у коју му је захватила воде и прати га у смрт. Крај баладе пропраћен је пјесниковим коментаром који конкретизује приказ природе послје смрти двоје младих.

То је давно било, ко зна доба које,
На том месту сада до два грма стоје,
Суморни су, стари и без грана вिति,
Тек по где-где само лист их зелен кити.-
Да, то беше онда, још у оно доба,
Кад је света љубав трајала до гроба (77-80).

Природа је у овом случају, а сходно романтичарском духу, постављена као нека врста поетске поруке, али и водећег расположења пје-

⁷ Скерлић је пишући текст о Митровићевим баладама и романсама замјерио пјеснику што пише о туђој прошлости, а ако већ жели да опјева прошлост, каже он, онда треба да пише о устанку. „Права поезија није вештачко оживљавање туђе мртве и хладне прошлости, од које нас и време и простор бескрајно деле, и која нас никада не може загрејати. Ми не осећамо болове тих људи, ми не разумемо њихове наде, дуга крв струји у жилама нашим, и они ништа не говоре ни нашем срцу ни нашем духу... Ако хоћете прошлост, ето, нашег устанка у почетку века, оно беспримерно и епско дело сиротиње раје, куке и мотике, онога народа мученика...“, закључује Скерлић и додаје како се нада да ће ове „незахвалне песме“ бити „увод у друго, лепше и веће дело“ (1964: 114-116).

сме. Смрт лирских субјеката (сахрана) пропраћена је гашењем природе, а „два суморна грма без грана вити“ симболично представљају њихове усахле животе. Кршеви и голет пуне горе стављени су у контраст са љепотом драге/драгог, па на тај начин постају мјера вриједности и појачавају ефекат физичке љепоте и привлачности. Увођењем мотива ципелице, као знака препознавања и симбола спајања у смрти, Митровић се приближио народној и фолклорној традицији. Посљедњим издвојеним стихом пјесник поручује да живот има смисао и љепоту само уколико је испуњен љубављу.

У пјесмама које су испјеване у духу народне поезије Митровић успјешно усваја усмену народну реторику и њена својства (обраћања, персонификација и паралелизам и др.). Обиљежавају их неодређена мјеста радње (гора, двори, крчма), типске улоге јунака (хајдук, момче, мома), типизирана радња, али имају несумњиву вриједност у опису, причању и концизности дикције и композиције. У неким пјесмама, попут „виртуозне“ (ЛЕОВАЦ 1978: 368) „Бег Али Бег и Ајка Атлагића“, Митровић готово без напора постиже јасност и лакоћу лирског казивања. Као и у баладама и романсама, нарративна језгра с наглашеним улогама јунака, често су разбијана различитим облицима строфа и стиха. Митровићева везаност за израз народне поезије везује га за старије српске романтичарске пјеснике, за Бранка Радичевића, Змаја и Јована Грчића Миленка. Није ријетка тврдња да је Митровић опонашао ове ствараоце, чиме му се изнова приписивао епигонски статус. Међутим, он је своје пјесме обогатио новом динамиком пјесничког говора, уз развијену градњу стилске и сужејне основе текста, новом емотивношћу, ритмом и метричком организацијом. Мање је познато да се овај пјесник бавио прикупљањем народних пјесама, као и биљежењем народних ријечи и израза. Када је *Звезда* 1899. године увела сталну рубрику *Народно благо* Милорад Митровић ће се са пјесмом „Праведни кадија“ (1900, IV, 1) јавити као један од сакупљача. Заиста је велика штета што никада није дошло до објављивања Митровићеве књиге лирских пјесама са народним мотивима и што је један дио пјесникових рукописа уништен у току рата (мање је познато да је пјесник рукописе украшавао оригиналним цртежима и вињетама), јер тек тада бисмо могли имати цјеловиту слику о Митровићу као лиричару.

Митровићеве баладе и романсе у многоме се разликују од оних из епохе романтизма; у њима ријетко преовладавају национални мотиви и домаћи колорит. Смјештене су у витешку прошлост на тло Пољске и Шпаније. Вјерујемо да за такав избор мотива и пјесничког простора нису били пресудни литерарни нити идеолошки утицаји; први су били малобројни и недовољни да пјесника снажно подстакну на ову оријента-

цију, а други су, попут Јована Скерлића, спутавали ове амбиције инсистирајући на актуелној друштвеној тематици. Тешко да можемо пјесниково одређење за ову врсту поезије смјестити у књижевноисторијске оквире и равнати према њима, већ га можемо тумачити као психолошки романтизам. Међутим, данас је Митровић као пјесник балада и романи готово заборављен, тако да се није потврдио став блиског пријатеља Јована Скерлића, који је својевремено тврдио да ће се ове пјесме, савршене у свом жанру, читати и послје пјесникове смрти.

Литература

- ДУЧИЋ, Јован. *Моји сајушници*, Београд-Сарајево: Свјетлост-Просвета, 1989.
- ДИМИТРИЈЕВИЋ, Радомир. *Теорија књижевности*, Београд: Рад, 1965.
- ЈОВАНОВИЋ, Рашко. „Поезија Милорада Ј. Митровића“, *Летопис Матице српске*, 141, књ. 396, св. 4, (1965): стр. 300 – 318.
- ЛАЗАРЕВИЋ, Бранко. *Импресије из књижевности*, друга свеска, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 1924.
- ЛЕОВАЦ, Славко. *Портрети српских писаца XIX века*, Београд: Српска књижевна задруга, 1978.
- ПОПОВИЋ, Ђорђе. *Љубави српских писаца*, Ниш: Градина, 1975.
- ПОПОВИЋ, Тања. *Речник књижевних термина*, Београд: Logos art, 2007.
- СКЕРЛИЋ, Јован. *Писци и књиге IV*, приредио Мидхад Бегић, Београд: Просвета, 1964.

Извори

- МИТРОВИЋ, Милорад. *Песме Милорада Ј. Митровића*, Београд: Српска књижевна задруга, 1910.
- Песничтво европског романтизма*, антологија, приредио Миодраг Павловић, Београд: Просвета.
- УСКОКОВИЋ, Милутин. *Под живојом (црпцие, пјесме у прози, пјесме, чланци о књижевности)*, приредио Слободан Радовић, књига прва, Ужице: Издавачки центар „Кадињача“, 1995.

Mirjana M. Lukić

MILORAD J. MITROVIĆ'S BALLADS AND ROMANCES

Summary

The subject of this paper is the interpretation of ballads and romances of Milorad J. Mitrović (1866-1907), a poet who was writing at the end of 19th and beginning of 20th century. The author investigates their genre qualities, dominant lyric elements, status of lyric hero, lyric time – space. The paper also explores the views of literary critics regarding Mitrović's poetic work.

Key words: Mitrović, ballads, romances, literary criticism, influence, incentive